

и нормах, но главная его задача не в том, «чтоб лежащий во зле мир превратился в Царствие Божие, а в том, чтобы он не превратился в ад». (Соловьёв В. Оправдание добра. Нравственная философия. 1988, 454 с.) Так, уголовный закон, охраняющий наиболее значимые сферы общественных отношений, ценности и блага, должен строиться на нравственности, а процесс возведения отдельного деяния в разряд преступного должен основываться на правовом нравственном принципе, вытекающем из естественного права. В таком случае нравственность служит неким абсолютным началом, которое носит универсальный характер и не претерпевает культурно-исторические изменения, а уголовный закон, в свою очередь, служит формой выражения нравственности.

ГАЛУШКО Б. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В КОНТЕКСТІ ДІЮЧОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Визначення злочину і зв'язані з ним поняття в кримінальному законі є універсальною і фундаментальною категорією: вони лежать в основі змісту всіх кримінально-правових норм і інститутів як Загальної, так і Особливої частини КК і дозволяє відмежувати злочин від інших правопорушень. Саме тому проблема визначення поняття злочину належить до числа найбільш складних і проблематичних як у теорії кримінального права, так і в практиці його реалізації. Тому зрозуміла і виправдана та увага, що приділяється розробці загального вчення про злочин в його різноманітних аспектах як у роботах видатних учених минулого, так і в роботах широко відомих в Україні, інших державах СНД, країнах далекого зарубіжжя вчених ХХ ст.: Кістяківського О. Ф., Сергієвського Н. Д., Спасовича В. Д., Таганцева М. С., Дурманова М. Д., Піонтковського А. А., Бажанова М. І., Бурчака Ф. Г., Коржанського М. Й., Навроцького В. О., Сташиса В. В., Тація В. Я.

Поняття злочину, як і поняття можливого наслідку для особи, що вчинила його, — покарання є наріжним, визначальним поняттям кримінального права. Визначення поняття злочину дається як у законодавстві, так і в теорії кримінального права.

Метою дослідження є визначення поняття злочину в кримінальному праві України та його відмежування від зв'язаних з ним поняттями.

Стаття 11 Кримінального кодексу України встановлює: «Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину».

Злочин — категорія не тільки правова, а й соціальна. Вона відображає негативну оцінку особи та її поведінки з боку суспільства, яка базується на: правовій оцінці поведінки та особи, яка дається обвинувальним вироком суду; осудом особи та її поведінки, яка формується в індивідуальній та груповій правосвідомості.

Із прийняттям нового кримінально-процесуального кодексу України постало питання — як запровадити в національне кримінальне законодавство інститут кримінального проступку, що вимагає у першу чергу визначення його місця в правовій системі України.

У новому КПК України передбачено два види кримінального правопорушення — злочин та кримінальний проступок, а в чинному КК єдиним кримінальним правопорушенням є злочин. Існування в межах правової системи такої колізії в принципі неприпустиме, тому Прикінцеві положення нового КПК передбачають прийняття відповідного закону про кримінальні проступки.

Слід зазначити, що це питання, яке на перший погляд не належить до найскладніших, тим не менш викликає суперечки в наукових колах. Без його вирішення неможливо конструювання нормативного акту, який визначатиме основні характеристики цього інституту, його місце в системі правової боротьби із правопорушеннями.

Кримінально-правова теорія передбачає, у першу чергу, розробку проблеми на доктринальному рівні, у наступному — концептуальному і лише після цього — законодавчому рівнях. У нашому випадку запровадження інституту кримінального проступку на законодавчому рівні, а вже потім під нього необхідно підганяти теоретичну базу, і це при тому, що вітчизняна кримінально-теоретична думка вже тривалий час розробляє цю проблему. Закони, що запровадили цей інститут не відповідають на спірні питання про те, що лежить в основі поділу правопорушень на проступки та злочини. Основа для їх диференціації перебуває у сфері матеріальної ознаки цих діянь. Злочини являють собою суспільно небезпечні діяння, тоді як кримінальні проступки такими визнати не можна. Вони характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки, але відмінність не зафіксована у законах. Зараз не можна категорично стверджувати, які конкретно діяння слід віднести до кримінальних проступків. Для того, щоб визначити їх коло, необхідно здійснити відповідні дослідження, тобто визначити межу, що відокремлює злочин від кримінального проступку, а вже після того і здійснювати структурування карних правопорушень на злочини і проступки.

Один із варіантів проекту про кримінальні проступки поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки, автори цього проекту залишають класифікацію злочинів (ст. 12 КК)

незмінною, але в Особливій частині КК України передбачають книгу 1 «Про злочини» та книгу 2 «Про кримінальні проступки». Крім того, зазначають, що не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Другий варіант проекту про кримінальні проступки також поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки в залежності від ступеня їх тяжкості (ст. 11–1 КК). Автори цього варіанта пропонують доповнити КК ст. 11–2, де визначити поняття кримінального проступку, а саме «кримінальним проступком є діяння, за яке передбачено покарання у виді громадських робіт або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Категорія кримінального проступку не увійде в класифікацію злочинів замість злочинів невеликої тяжкості, вона буде обмежуватися типовою санкцією, що відповідає його суспільній небезпеці, також буде виключено такий правовий наслідок як судимість, характерний для злочинів.

Категорія кримінального проступку, закріплена в Загальній частині КК, буде мати відношення практично до всіх розділів Особливої частини КК, однак необхідно буде привести у відповідність із запропонованою класифікацією санкції статей Особливої частини.

Кримінальний проступок, вчинений вперше, буде давати можливість суду застосувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності, повторно вчинений кримінальний проступок, відповідно, буде виключати можливість застосування цього інституту. Призначене за кримінальний проступок покарання не породжує судимості.

Кримінальним проступком можна визначити діяння, що має понижений ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначене покарання не позбавлене з позбавленням і обмеженням волі, і яке не тягне за собою судимості.

Викладене свідчить про необхідність узагальнення і глибокого аналізу теоретичного та практичного матеріалу, оцінки окремих тенденцій і обґрунтування в подальшому проблем, пов'язаних з визначенням поняття злочину та його відмежування від кримінального проступку.

Підсумовуючи все сказане, можна дійти висновку, що питання про визначення поняття злочину необхідно вирішувати в контексті діючого Кримінального кодексу України, а саме в Загальній частині КК внести відповідні зміни і визначити види кримінальних правопорушень (злочин та кримінальний проступок) з врахуванням положень Нового Кримінально-процесуального кодексу.